
РЯБЕЦЬ І.В.,
аспірант, кафедра зв'язків з
громадськістю,
психології і педагогіки,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
м. Київ

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті проаналізовано зарубіжний досвід країн-лідерів у сфері професійної підготовки фахівців із PR та важливість його використання в процесі професійної підготовки вітчизняних фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України.

Ключові слова: PR-освіта, професійна підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю, освітні стандарти в галузі PR.

В статье проанализовано зарубежный опыт стран-лидеров в сфере профессиональной подготовки будущих PR-специалистов и возможность его применения в процессе профессиональной подготовки специалистов по связям с общественностью в ВУЗах Украины.

Ключевые слова: PR-образование, профессиональная подготовка специалистов по связям с общественностью, образовательные стандарты в отрасли PR.

The article is devoted to scientific research of PR-education in the world, which can be used during the professional training of public relations experts in Ukraine.

Key words: PR-education, professional training of public relations experts, educational standard in PR.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року серед основних завдань зазначено наступне: «Модернізація і розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Зусилля органів управління освітою, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави повинні бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких: оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку...» [21]. Необхідність якісних змін у національній системі освіти є нагальною потребою для держави, що зазнає кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя. Демократизація політичного, економічного та громадського життя в Україні призвели до потреби держави в ефективних суспільних зв'язках, та, як результат, сприяли появі такого соціального інституту як паблік рілейшнз. «Головна мета цього інституту – обслуговування спільної потреби, пов'язаної із забезпеченням ефективної публічної діяльності для всієї багатоманітності соціальних суб'єктів, що бажають збільшити свій пабліцитний капітал легальними, конвенційними

та легітимними засобами» [7, с. 113]. Як особливий різновид соціальної діяльності, PR потребує фахівців, що володіють сукупністю соціальних практик, пов'язаних із виробництвом і функціонуванням ефективних систем публічних комунікацій. Як сфера діяльності, PR в Україні - досить молода. Наразі питання про важливість використання досвіду країн розвинутої демократії, де інститут PR вже досяг досить високого ступеня якості, в процесі професійної підготовки фахівців з PR постає актуальним для вітчизняної професійної освіти, оскільки сприятиме практичному вдосконаленню системи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна професійна педагогіка, враховуючи конструктивний соціальний потенціал PR, змінює своє ставлення до паблік рілейшнз, як до значущої науково-прикладної дисципліни, що має повсякденне практичне застосування в усіх сферах суспільного життя.

Питанню формування та становлення зв'язків з громадськістю, як професійної сфери діяльності, присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як М. Катліпа, Г. Почепцова, В. Королька, В. Різуна, В. Іванова, С. Квіта, Є. Тихомірової, А. Кривоносова, М. Шишкіної, А. Чумікова [6; 11; 7; 12; 4; 5; 13; 8; 15; 14] та ін.

У США, Великій Британії та розвинутих країнах Західної Європи склалася відпрацьована десятиліттями система професійної освіти фахівців

в галузі зв'язків з громадськістю, що спирається на праці провідних зарубіжних науковців в цій царині: Е. Бернауз, С. Блек, Дж. Грюніга Д. Доті, Дж. Марконі, Ю. Марлоу, [1; 2; 18; 3; 9; 10]. У процесі становлення вітчизняної системи паблік рілейшинз необхідно вивчити, спиратися та використовувати досвід країн-лідерів у сфері професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю.

Мета нашої наукової розвідки – проаналізувати зарубіжний досвід із професійної підготовки PR-фахівців з метою його ефективного використання у ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу. Хоча ідея використання всіх форм суспільних комунікацій для впливу на поведінку інших людей не нова, проте зв'язки з громадськістю вважаються все ж феноменом ХХ століття. Виникнення такої сфери професійної діяльності як PR пов'язують із США. Активний розвиток практики у сфері зв'язків з громадськістю, що торкався не лише політичної та державної а й економічної сторони життя країни, вимагав появи спеціалістів в цій сфері професійної діяльності. Ще в першій половині ХХ століття у Сполучених Штатах з'явилися перші університетські програми в сфері PR. Джозеф Ф. Райт в 1920 році ввів курс пабліситі (publicity) Іллінойському університеті. Франк Еліот в 1922 році викладав курс пабліситі в Університеті штату Індіана. Це були перші спроби введення нової дисципліни в університетах, хоча викладання відбувалось на поза штатній основі. Після виходу в світ книги Едварда Бернауза «Crystallizing Public Opinion» в 1923 році розпочинається нова віха у розвитку сфери зв'язків з громадськістю. Адже в своїй книзі він сформулював суть, завдання, можливості саме PR, при чому розмежував пропаганду і рекламу, PR і пабліситі. Завдяки праці Бернауза означилася нова сфера діяльності, як паблік рілейшинз. В тому ж році він прочитав перший курс PR в Нью-Йоркському

університеті, що був розрахований лише на один семестр. Таким чином, було започатковано навчання фахівців з PR, перший випуск яких відбувся в 1923 році («Група Едварда Бернауза у Нью-Йорку»). Практика використання паблік рілейшинз поширювалася в різні сфери суспільного життя і вимагала все більше фахівців у цій галузі. «До 1946 року 30 коледжів пропонували 47 навчальних курсів. А в 1956 році Американське співтовариство паблік рілейшинз (PRSA) роблячи перше глибоке дослідження освіти в сфері PR дійшло висновку, що кількість коледжів, що пропонують відповідні навчальні курси потроїлась за останні десять років (*Переклад тут і надалі – І. Рябець*)» [6, с.21]. Наразі в інтернет-каталозі PRSA де є вища освіта з сертифікованою програмою з PR зазначено 378 навчальних закладів [23]. Однією з перших спроб скоординувати освітні програми в цій царині був національний стандарт з PR-освіти, прийнятий у 1975 році та уточнений в 1981 році. З 1975 року Національна громадська комісія з освіти в сфері паблік рілейшинз США встановлює освітні стандарти в галузі PR в Сполучених Штатах Америки для державних і приватних ВНЗ країни. Останні стандарти вищої освіти на рівні бакалавра створені в 2006 році та були прийняті в коледжах і університетах на всій території США. У склад цієї комісії входять викладачі з PR та спеціалісти-практики, які є представниками 16 професійних асоціацій та співтовариств із зв'язків з громадськістю та суміжних сфер знань. PRSA є однією з цих організацій, також вона забезпечує адміністративну підтримку комісії. В 2012 році Національна громадська комісія з освіти в сфері паблік рілейшинз США встановлює стандарти для випускників освітнього рівня «магістр» із зв'язків з громадськістю [24], що дає можливість роботодавцям використовувати ці стандарти для оцінки якості готовності фахівців до професійної діяльності. Отже, у США існують стандарти з освіти в сфері па-

блік ріллейшнз на рівні бакалавра та магістра. Питання якості підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю є актуальним для розвитку освіти в сфері PR в Сполучених Штатах. Після двохрічного аналізу освітніх програм ВНЗ США за спеціальністю «зв'язки з громадськістю» в рекомендаціях PRSA зазначалась необхідність «приділити особливу увагу вивченню бізнесу, як другої основної сфери інтересів» [19, с.486].

У більшості європейських країн склалась та розвивається своя система підготовки фахівців з PR. Однією з найкращих шкіл теорії та практики паблік ріллейшнз в Європі та світовому PR-співтоваристві вважається Англійська школа. Особливістю освіти в сфері паблік ріллейшнз у Великобританії є те, що вона включена в систему вищої освіти цієї країни. Ведеться професійна підготовка за освітньо-класифікаційними рівнями бакалавра та магістра. Агентство якості вищої освіти (QAA) регулює зміст та стандарти вищої освіти у Великобританії. Наповнення змісту навчальних дисциплін із професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю спирається на запропоновану С. Блеком модель PR-освіти для цієї галузі професійної діяльності. На відміну від професійної підготовки у сфері PR у США, яка тягнє на думку Ф. Сейтла до спеціалізації в якійсь із сфер професійної діяльності : «...конкуренція сьогодні дуже жорстка. Професіонали мають мати спосіб вирізняти себе поміж інших. Зрозуміло, що міцна основа знань про комунікації є основою для роботи в PR-індустрії. Але в той же час, з'являється реальна необхідність бути експертом в окремих аспектах PR...Як варіант – спеціалізуватися на роботі в одній сфері» [19, с.250], PR-освіта у Великобританії спрямована на універсалізацію: «PR-практик має бути універсальним спеціалістом, і широкий діапазон знань допоможе йому бути впевненим у цьому» [20, с.11]. Крім системи вищої професій-

ної освіти в галузі паблік ріллейшнз у Великобританії існує велика кількість короткострокових курсів.

Систематизувати накопичений досвід в галузі PR-освіти намагалася Міжнародна асоціація PR (IPRA) в 1980 році, задля вироблення рекомендацій з питань методики PR-освіти та створення стандарту для цієї сфери професійної діяльності. В результаті кропіткої праці в звіті цієї організації у 1982 році [16] з'явилася модель PR-освіти, що згодом була жваво обговорений на Конгресі IPRA в Бомбеї. Тільки лише в 1990 році було затверджено «Колесо PR-освіти» у вигляді «Золотої хартії» Міжнародної асоціації PR [17]. Зміст цього документу дав змогу зорієнтувати уявлення про систему необхідних знань, умінь і навичок та компетентностей якими має володіти майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю. Задля цього мають розроблятися навчальні плани і програми з урахуванням низки спеціальних навчальних предметів, пофесійноорієнтованих та загальноосвітніх, спираючись на «Колесо освіти» та необхідності комплексної підготовки фахівців з паблік ріллейшнз.

В 90-х роках XX століття розпочався розвиток системи PR-освіти в постсоціалістичних країнах. Підготовка фахівців з паблік ріллейшнз розпочалася в Росії в 1991 році. Хоча в 1990 році на факультеті Міжнародної інформації МДІМВ було введено експериментальний курс з PR, а 1991 році було створено відділення «Зв'язки з громадськістю». Перший випуск студентів із спеціальності паблік ріллейшнз датується 1992 роком. А вже в 1996 році навчання із фаху зв'язки з громадськістю велось згідно з першим державним освітнім стандартом для цієї спеціальності. Його особливістю було перенасичення змісту журналістськими дисциплінами та відсутністю низки важливих дисциплін, що притаманні для цієї сфери професійної діяльності. Тому вже в новому Стандарті 2000 року були враховані ці недоліки і вне-

сені відповідні зміни. В 2003 році кваліфікаційні характеристики фахівців із зв'язків з громадськістю були затверджені постановою Міністерства праці та соціального розвитку Російської Федерації. В Загальноросійському класифікаторі робітничих професій, посад службовців та тарифних розрядів з'явилися характеристики таких посад: заступник директора із зв'язків з громадськістю, директор із зв'язків з громадськістю, керівник відділу із зв'язків з громадськістю, менеджер із зв'язків з громадськістю, менеджер і спеціаліст із зв'язків з громадськістю. У цілому, до середини 2000-х років процес професійного навчання PR-спеціалістів у ВНЗ Росії постає стандартизованим процесом з типовими навчальними планами, робочими програмами та іншими елементами, що відповідають навчально-методичним вимогам. В цей період починає з'являтися спеціалізація в навчанні фахівців з PR: політичний PR, зв'язки з громадськістю в комерційних та некомерційних структурах. Наразі професійна підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю в російських ВНЗ ведеться за освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, магістр та відповідно за новими Федеральними Освітніми Державними Стандартами [22]. Однак, слід зазначити, що відбулося об'єднання двох різних спеціальностей в одну «Реклама та зв'язки з громадськістю» на рівні бакалавра та магістра, що призвело до змін в навчальних планах, викладанні професійних дисциплін, організації навчального процесу.

В Україні розвиток системи PR-освіти розпочався в той же період, що і в Росії. До Постанови Кабінету Міністрів України №1719 від 13 грудня 2006 року «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю в ВНЗ України на широкому національному рівні не відбувалася. Згодом була прийнята Постанова

Кабінету Міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра». Наразі підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України відбувається за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» за напрямом підготовки «Реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)», та освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст», «магістр» за напрямом підготовки «Зв'язки з громадськістю». Аналізуючи світовий досвід в сфері PR-освіти ми зазначаємо, що для всіх сучасних освітніх практик зарубіжних країн характерною рисою є створення освітнього стандарту для PR. В Україні існує гостра потреба у створенні стандарту вищої освіти та галузевого стандарту у сфері PR-освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1998 року № 1247 «Про розроблення державних стандартів вищої освіти», Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2012 р. № 847 «Про затвердження Порядку розроблення, затвердження та внесення змін до галузевих стандартів вищої освіти»). Врахування зарубіжного досвіду в сфері PR-освіти сприятиме створенню власного стандарту, що спиратиметься на найкращі здобутки світової теорії та практики паблік ріллейшнз.

Висновки. Отже, проведений нами порівняльно-педагогічний аналіз становлення і розвитку професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю у зарубіжних країнах, де інститут PR вже досяг досить високого рівня розвитку та існують багаторічні напрацювання з професійної підготовки фахівців із PR, має бути використаний у процесі становлення і розвитку вітчизняної професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України. Насамперед для створення галузевого стандарту у сфері PR-освіти,

враховуючи досягнення у цій галузі Міжнародної асоціації PR. Також необхідно врахувати досвід професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в США та Великобританії щодо стратегічного курсу розвитку PR-освіти: універсализація чи спеціалізація. Слід звернути увагу на кількість економічних дисциплін, що входять до навчальних планів під час професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України. Плідна праця Міністерства освіти та науки РФ та Міністерства праці та

соціального розвитку Російської Федерації сприяли появі в Загальноросійському класифікаторі робітничих професій, посад службовців та тарифних розрядів характеристик посад, що пов'язані з професійною діяльністю в галузі паблік рілейшнз. Можливо потрібно скористатися досвідом російських колег у проведенні такої роботи між вітчизняними міністерствами для появи кваліфікаційних характеристик нових посад в «Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бернейс Э. Пропаганда / Пер. с англ. И. Ющенко. – М. : Hippo Publishing, 2010. – 176 с.
2. Блэк С. Паблик рілейшнз: что это такое? – М. : Модино пресс, 1990. – 239 с.
3. Доти Д.И. Паблисити и паблик рілейшнз. – М.: «Филинь», 1998. – 288 с.
4. Журналістика в піарі та піар у журналістиці /упоряд.: В. Ф. Іванов, О. С. Дудко. – К. : Грамота, 2010. – 288 с.
5. Квіт С. Масові комунікації : підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К : Києво-Могилянська академія, 2008. – 206 с.
6. Катлин С. М. Паблик рілейшнз. Теория и практика : учеб. пособ. – М. : Издательский дом Вильямс, 2003. – 624 с.
7. Королько В. Г., Некрасова О. В. Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 831 с.
8. Кривоносов А. Д. Опыт анализа истории европейского PR // Петербургская школа PR: от теории к практике : сб. ст. – С.Пб. : Роза мира, 2003. – Вып. 1. – С. 61.
9. Маркони Д. PR: полное руководство: Пер. с англ. Д. Р. Геренава, Ю. П. Леоновой. – М. : Вершина, 2006. – 256 с.
10. Марлоу Ю., Сарлео Дж. Пиар в электронных СМИ: Пер. с англ. Н. В. Кияченко. – М. : Мир, 2002. – 236 с.
11. Почепцов Г. Г. Паблік рілейшнз : навчальний посібник / Г. Г. Почепцов. – 2-е вид., виправ. і доп. – К. : Знання, 2004. – 373 с.
12. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 «журналістика та інформація». – К. : Видавничий центр «Просвіта», 2008. – 260 с.
13. Тихомирова Є. Б. PR-формування відкритого суспільства – К. : Науково-видавничий центр «Наша культура і наука», 2003. – 198 с.
14. Чумиков А. Н. Связи с общественностью : учеб.пособ. для студ.управленч. спец. вузов / А. Н. Чумиков. – М. : Дело, 2001. – 296 с.
15. Шишкина М. А. Паблик рілейшнз в системе социального управления. – С.Пб

- : СПбГУ, 1999. – 442 с.
16. *A Model for Public Relations Education for Professional Practice. IPRA Education and research Committee with the IPRA International Commission on Public Relations Education // International Public Relations Association. Gold Paper. – 1982. – №4 (January). – P. 3–12.*
17. *Black S. Public Relations Education – Recommendations and Standards // International Public Relations Association. Gold Paper. – 1990. – №7 (September). – P. 3–15*
18. *Excellence in public relations and communication management / ed. by James E. Grunig with David M. Dozier [a. o.]. - New York; London : Routledge, 2008. - XIV, 666 p.*
19. *Fraser P. Seitel. The Practice of Public Relations. - New Jersey : Prentice Hall, Upper Saddle River, 1998. -556 p.*
20. *Jacquie L'Etang, Magda Pieczka. Critical Perspective in Public Relations. - London : International Thomson Business Press, 1996. – 180 p.*
21. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України 1994-2014. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> . – Назва з екрана.*
22. *Федеральные Государственные Образовательные Стандарты. [Електронний ресурс] // Министерство бразования и науки Росийской Федерации. - Режим доступу: http://xn--80abucjiibhv9a.xn--p1ai/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B?events_sections=8 - Назва з екрана.*
23. *PRSA Higher education programs online directory. [Електронний ресурс] // PRSA - Режим доступу: http://prsa.vendorguides.com/profile/vendorlisting?what=&where=&custom_fields=all . – Назва з екрана.*
24. *Standards for a Master's Degree in Public Relations: Educating for Complexity. [Електронний ресурс] // the Commission on Public Relations Education. - Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%98%D0%A0%D0%90/Downloads/is_2013_17_9.pdf . – Назва з екрана.*